

Stanisław Formanowicz (1806 – 1851)

- powstaniec listopadowy

Stanisław Formanowicz urodził się w Ociażu w ówczesnym powiecie odolanowskim (aktualnie pow. Ostrów Wlkp.), 15 listopada 1806 roku jako syn Mateusza i Magdaleny. Jego chrzest w kościele parafialnym p.w. Narodzenia NMP w Ociażu odbył się następnego dnia, a do chrztu chłopca podawali dziedzice tamtejszego majątku: Fabian i Krystyna ze Szanieckich Parczewscy. Ojciec Stanisława pochodził prawdopodobnie ze Śląska. Około roku 1790 przybył do Smogorzewa pod Gostyniem, także majątku Fabiana Parczewskiego i tam 23 listopada 1794 r. ożenił się z Magdaleną Wojtkowiak¹. Mateusz z Magdaleną i prawdopodobnie trójką dzieci w roku 1800 (±1), przenieśli się do Ociaża. W aktach chrztu dzieci urodzonych w Ociażu (była ich trójka) Mateusz ma zapisane dwa nazwiska: “Borowy” i (między wierszami – dopisane później) “Formanowicz”. Sposób zapisu nazwiska w dokumentach kościelnych był wówczas w znacznej mierze zależny od podejścia księdza. Omawiany okres czasu, czyli pierwsze lata XIX-wieku, był dla osób z klas niższych okresem przełomowym dla wprowadzania nazwisk. Właściwe, z dzisiejszego punktu widzenia, nazwiska oraz przezwiska czy przydomki, traktowano równolegle. Mateusz nazywany powszechnie “Borowym” - bo zapewne mieszkał w lesie, lub zajmował się pańskim borem – był Formanowiczem. Dopiero późniejsze czasy i wydarzenia wymogły na księdzu prowadzącym księgi parafialne dopisanie właściwego nazwiska Mateusza. Jak wiemy bowiem duplikaty ksiąg parafialnych przekazywano władzom cywilnym w celu prowadzenia ewidencji ludności²

Z późniejszych zapisów pruskich dowiadujemy się, że przed 1830 rokiem Stanisław był pracownikiem (“służącym”), w majątku arcybiskupa Dunina³. Chodziło zapewne o jakieś majątki biskupie, których w Wielkopolsce w tym czasie było bardzo wiele. Marcin Dunin był arcybiskupem gnieźnieńsko-poznańskim w latach 1830-42.

Z dalszych doniesień władz pruskich dowiadujemy się, że Stanisław Formanowicz (*Furmanowicz – jak zwykle prusacy zmieniali brzmienie nazwiska*), ur. w 1807 r. w Ociażu, nie stawiał się do obowiązkowego poboru do armii pruskiej, przekradł się przez niedaleką granicę do Królestwa Polskiego i jako ułan brał udział w powstaniu listopadowym 1830/31. Do Wielkiego Księstwa Poznańskiego powrócił 24 października 1831 roku. Za uchylanie się od poboru, został karnie wcielony do 11-kompanii dywizji garnizonowej w 18-pułku piechoty, V korpusu w Poznaniu. Dokument z którego czerpiemy te informacje to lista pruskich poborowych, którzy uniknęli służby wojskowej, przekradli się za granicę, by uczestniczyć w powstaniu listopadowym i którzy, po powrocie do Wielkiego Księstwa Poznańskiego, zostali karnie zaciągnięci do armii pruskiej⁴.

Według Jerzego Kozłowskiego jest to lista 60 osób z regencji poznańskiej, przekazana 13 stycznia 1832 roku Flottwellowi przez gen. Rödera⁵. Na liście tej ujęto dwie grupy osób: uczestników powstania listopadowego: tych którzy uchylali się przed mobilizacją do armii pruskiej, oraz tych, których wcześniej komisje wojskowe uznały za niezdolnych do służby w armii pruskiej, a którzy pomimo tego pospieszyli do polskich szeregów i brali udział w kampanii. Osoby te przekazano karnie do garnizonu w Poznaniu (do 18-pułku piechoty lub do 11-dywizjonu artylerii).

¹ Księga zaślubionych parafii p.w. św. Marcina Biskupa w Strzelcach Wielkich

² Księga ochrzczonych parafii p.w. Narodzenia NMP w Ociażu (AA w Poznaniu)

³ AP w Poznaniu, Oberpräsidium der Provinz Posen (Naczelne Prezydium Prowincji Poznańskiej), nr zespołu 290/0, sygn. 1614, s. 121–129.

Kopia oryginalnego pruskiego dokumentu w formacji “DjVu”. Stanisław Formanowicz wymieniony na str. 128 (11-ta w indeksie po lewej stronie), pod poz. 31. => [zobacz](#)

Tłumaczenie na język polski interesującego nas fragmentu powyższego dokumentu. => [zobacz](#)

⁴ tamże

⁵ Kozłowski Jerzy, Dezercja z armii pruskiej w Wielkim Księstwie Poznańskim w okresie powstania listopadowego, [w:] Trzeciakowski Lech (red.), Powstanie listopadowe a problem świadomości historycznej, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1983; str. 68

Stanisław powrócił w rodzinne strony ok. 1840 roku, przypuszczalnie po odbyciu karnej służby w armii pruskiej. W dniu 24 stycznia 1841 r. w Starogrodzie k/Koźmina wziął ślub z Marianną Jezierską⁶. Kilka lat po ślubie małżonkowie przenieśli się do Góry koło Tarnowa Podgórnego (w okolicach Poznania). Tam 11 maja 1846 urodziły im się bliźniaczki Teodora i Magdalena⁷. W następnych latach Formanowiczowie przenieśli się do Glinna k/Skoków (pow. wągrowiecki), gdzie Stanisław pracował jako "wyrobnik" (robotnik – zapewne rolny). W Glinnie 7 lutego 1849 roku urodził się ich syn Józef⁸. W późniejszych latach Józef wrócił w rodzinne strony ojca tj. do Jarocina⁹.

Stanisław Formanowicz zmarł 9 stycznia 1851 r. w Glinnie i został pochowany prawdopodobnie na cmentarzu parafialnym w Raczkowie¹⁰.

/ 01.06.2009 /

⁶ Księga zaślubionych parafii p.w. Oczyszczenia NMP, Starygród (AP w Poznaniu)

⁷ Księga ochrzczonych parafii p.w. Wszystkich Świętych w Tarnowie Podgórnym (AAP). Strona 3 / 1846.

⁸ Duplikaty ksiąg parafii p.w. Wszystkich Świętych w Raczkowie, księga ochrzczonych (AA w Gnieźnie)

⁹ Akta USC w Jarocinie (AP w Kaliszu)

¹⁰ Duplikaty ksiąg parafii p.w. Wszystkich Świętych w Raczkowie, księga zmarłych (AA w Gnieźnie)